

KITAIBELIA	XII. évf. 1. szám	pp.: 3-8.	Debrecen 2007
------------	-------------------	-----------	---------------

Emlékezés Feichtinger Sándorra (1817–1907)

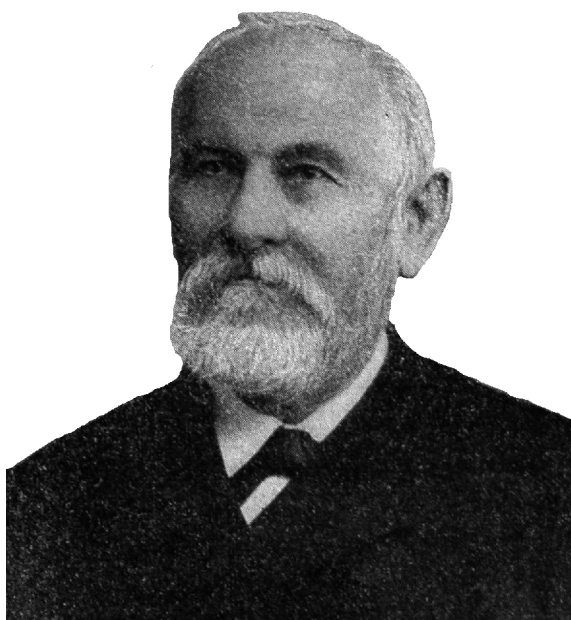
BAUER Norbert – PIFKÓ Dániel

Magyar Természettudományi Múzeum, Növénytár, 1046 – Budapest, pf. 222.
bauer@bot.nhmus.hu; pifko@bot.nhmus.hu

100 éve hunyt el Feichtinger Sándor esztergomi orvos-botanikus. Az elmúlt néhány évtizedben számos, az életével és munkásságával foglalkozó cikk, kiadvány jelent meg, önéletrajzi írását is sajtó alá rendezték. Esztergom városában tiszteletére emléktáblát avattak, idősök otthonát nevezték el róla, és nevével fémjelzett botanikai verseny indult kisiskolásoknak. Az évforduló lehetőséget ad arra, hogy életét és munkásságát is felelevenítve, botanikus körökben is méltassuk jelentőségét.

Az alábbiakban vázlatosan áttekintjük Feichtinger orvosi és közéleti tevékenységét, megemlékezünk botanikai munkásságáról és beszámolunk herbáriumával kapcsolatos fontosabb ismereteinkről.

1817. szeptember 17-én született Feichtinger Ferenc primási főszámvevő és Lakner Katalin fiaként a később Esztergomhoz csatolt Szentgyörgymezőn. Az elemi és középiskolai tanulmányait Esztergomban, egyetemi tanulmányait Pesten végezte.

Feichtinger Sándor az orvos

Orvosi működését számos tanulmány értékeli (SZÁLLÁSI 1969, 1987a, 1987b, 1988, 2000, 2001, OSVAI 2000, 2002, 2007), itt csak főbb állomásokról emlékezünk meg.

1840. május 19-én szerzett orvosi diplomát. Diplomamunkája az első magyar orvosi zoológiai disszertáció (FEICHTINGER 1840). A diploma megszerzését követően Bécsben neves orvosok mellett tanult tovább, különösen a szülészet, a szemészet és a sebészet területén szerezte meg az akkor legmodernebb ismereteket. 1841-ben letelepedett szülővárosában, Esztergomban. A tanultak alkalmazását – kora legmodernebb eszközeit megvásárolva – azonnal meg is kezdte. A vidéki orvosok közül elsőként operált kancsal szemeket, alkalmazott éternarkózisos érzéstelenítést. Elsők között használt a diagnosztikához mikroszkópot (melyet Párizsból hozott magának). 1841–1850 között Esztergom Megye tiszti-főorvosa. 1843-tól uradalmi orvosa volt Kopácsi József esztergomi érseknek. A Bazilika építésekor, 1847-ben, a Várban a primás által berendezett kis kórház orvosaként is tevékenykedett. A szabadságharc kitörését követően ő irányítja a hadisérültek ápolását. 1960 és 1967 között megyei főorvos, 1867-től ő lett a főképtalan uradalmak főorvosa. 1873-ban Esztergom város közgyűlése elsőpró többséggel választotta városi főorvossá és kórházigazgatóvá. 1880-ban, 40 éves orvosi tevékenységének évfordulóján, az uralkodó királyi tanácsossá nevezte ki. 1895-ben – 78 évesen – Feichtinger mint kórházigazgató nyugdíjba vonult, látása erősen romlott, de 1900-ban történt, sikeres szemműtétje után is fogadott otthonában betegeket. OSVAI (2007) Feichtinger önéletrajzából több esetet is idéz, melyek orvosi elhivatottságának érdekes példái: „*Virtuóz és elkötelezett sebész volt. 1842-ben Balatonfüreden fürdött a tóban, amikor egy úszó férfi hátán zacskós daganatot látott meg. 2 óra múlva a daganat eltűnt a paciens hátáról.*” ... „*Hogy mennyire feltalálta magát a legkülönbözőbb helyzetekben azt bizonyítja az alábbi eset: A polonkai plébános hívta magához, akinek 24 órája már nem volt vizelete. A beteg embertelenül szenvedett, de katétert csak több óra múlva kaphatott volna F. S. Ő fűzfa gallyból készített ideiglenes katétert, azt leolajozta és lebecsátotta vizeletet.*”

Feichtinger a közéleti személyiség

Feichtinger Sándor jelentős szerepet játszott az esztergomi közéletben is (SZINNYEI 1894, NAGY 1907, SZÁLLÁSI 1988, PIFKÓ 2005). Különösen fontosnak tartotta az oktatás ügyét, 1863-ban egyike azoknak, akik kezdeményezik Esztergom szabad királyi város óvodájának megnyitását, kezdetben az intézmény munkájában is részt vett, mint aligazgató. 1869-ben a Katolikus Iskolaszék tagjává választják. Nagy szerepet vállalt az 1856-tól működő esztergomi reáliskola megnyitásához szükséges pénz előteremtésében, ennek az intézménynek 1873-tól igazgatója is volt, majd 1881-től a reáliskola bizottság elnöki tisztjét is betöltötte (PIFKÓ 2005).

Feichtinger a város gazdasági életében is aktívan részt vett. Az Esztergomi Takarékpénztárban hosszú ideig töltött be fontos szerepet. 1844-től alapító részvényes és választmányi tag. 1890 március 1-én először választják a rendszerinti közgyűlés elnökévé, majd az ezt követő években rendre újra választják „... e körülmény világos bizonyítékát képezi elismerésnek és tiszteletnek, mely az érdemekben gazdag és a társulat ügyei iránt fáradhatatlan buzgalmu dr. Feichtinger Sándor alapító részvényt környezé...” (REUSZ 1898). Ő elnökölt azon az ülésen is 1895. március 14-én amikor a pénztár az épülő új közkórház számára 15000 forintot alapítványt hozott létre (OSVAI 2002). 1874-től elnöke volt az Esztergomi Kereskedelmi és Iparbanknak is (SZÁLLÁSI [szerk] 2005).

A helyi egyesületek életében is részt vett, számos szervezetben töltött be valamilyen funkciót. 1896-ban az Esztergomi Orvos-Gyógyszerész Egyesület elnöke, 1882-ben a Borászati Egylet igazgatósági tagja, az Esztergomi Dalárda választmányi tagja, de szerepet vállalt az Esztergom és Vidéki Gazdasági Egyletben és az Izraelita Betegségélyező Egyletben melynek tiszteletbeli tagja volt.

Emellett 1887-ben a Szabadelvű Párt elnöke is (PIFKÓ 2005). Simor János állítólag országgyűlési képviselőnek szeretne volna megnyerni, de ezt nem vállalta. (OSVAI 2002)

Feichtinger botanikai munkássága

Feichtinger Sándorról halálát követően a magyar botanika több nagy alakja is megemlékezett (DEGEN 1907, JÁVORKA 1907, KLEIN 1907), ma már a botanikatörténetünk nagyjai közt tartjuk számon (GOMBOCZ 1936). A közelebbi múltban is több tanulmány méltatta eredményeit (CSONGOR 1960, BAUER – BARNA 1999, BARNA – BAUER 1999, BAUER 2001, BARINA 2006), terjedelmes önéletrajzának megjelentetése (SZÁLLÁSI [szerk] 2005) azonban számos új adalékkal gazdagította ismereteinket.

Feichtinger Sándor a botanika tudományával egyetemi évei alatt került közelebbi kapcsolatba. A kötelező tantárgyként tanított „botanica” előadásokat a Pesti Egyetemen akkoriban Sadler József tartotta. Feichtinger önéletrajzában említi, hogy a tudomány megszerettetésében egy Darányi nevű Pesten lakó „orvostudornak” is nagy szerepe volt. Az ifjú Feichtingert és érdeklődő társait több alkalommal korrepetálta, közös fűvészeti kirándulásokra vitte őket a város környékén (Budai-hegység, Pesti-sík). Ekkori élményeiről önéletrajzában „*A fűvészet szalámis illata*” című fejezetben emlékezik meg. 1835-től ismerjük gyűjtéseit. 1839-ben botanikából is sikeresen vizsgázott.

Kezdetben elsősorban Esztergomban és közvetlen környékén botanizált. Kutatása Esztergom környékén – egész pályafutásán végigtekintve – folyamatos volt. Később számos hazai és külföldi útján gyűjtött növényeket. (Balaton-felvidék, Ausztria, Olaszország, Svájc, Kárpátok). Megyei törvényszéki orvosként, ill. főorvosként hivatalos utazások alatt Esztergom megye egész területén alkalma volt, ill. alkalmakat kerített a megye növényvilágának minél alaposabb megismerésére. Sokszor egyedül, de gyakran családjával, barátaival, és botanikustársaival közösen indult gyűjtőutakra Esztergom környékén. Többször együtt gyűjtött barátjával Grundl Ignáccal, dorogi plébánossal (GRUNDL 1863 1864, SZÁLLÁSI [szerk.] 2005), aki maga is lelkes gyűjtő volt. Emellett számos botanikussal tett közös túrát, így Résely Mihállyal somorjai plébánossal, a kiváló botanikus és mecénás Haynald Lajos érsekkel, vagy a kezdetben botanikával is foglalkozó Römer Flóriással (SZÁLLÁSI [szerk] 2005).

Botanikusként az első komoly elismerést 1863-ban a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók IX. Nagygyűlésén érte el, „*Adatok Esztergom megye flórájából*” című előadásával. 791 faj adatait közli a térségből, felveti egy botanikai folyóirat és a csereegylet létrehozásának gondolatát (FEICHTINGER 1864). 1864-ben Marosvásárhelyen a MOT X. Nagygyűlésén újabb florisztikai eredményeit közli: „*Közlemények Esztergom megye helyrajzából*” címmel (FEICHTINGER 1865). A Marosvásárhelyi előadás alkalmát kihasználva, néhány nappal korábban indult, hogy ismerkedhessen az erdélyi flórával, botanizált a Királyhágónál, a Tordai-hasadéknál, Szovátán a Só-hegyen, Déva-váránál stb.

Legközelebb 1869-ben, a Fiumében megrendezésre kerülő XIV. MOT Vándorgyűlésen vesz részt – a botanikai szakülés elnökeként – előadással. A Börzsöny-hegységben végzett kutatási eredményeit „*A Börzsöny-márianosztrai trachyt hegycsoport növényzetéről*” című előadásában adja közre (FEICHTINGER

1870). A Fiumében – részben botanizálással töltött – 10 nap nagy hatással van Feichtingerre: „*Itt láttam mint ölelkeznek az északi növények a déliekkel....Ha valaha a fűvészet iránt közönyös találék lenni és a napi gondok terhe alatt ellankadva, tevékenységem fogyna, úgy lerándulok a magyar tengerpartra...*” (vö. SZÁLLÁSI [szerk] 2005).

Talán a fiumei élményei és az előadásait, és megjelenő írásait követő siker – a kor nagyjai, August Neilreich, Paul Ascherson egyaránt említik eredményeit, idézik adatait – is szerepet játszottak abban, hogy 1869-ben Eötvös József kultuszminiszternek felajánlotta szolgálatait, hogy országunk távolabbi vidékeinek alig ismert flóráját is kutathassa. A Magyar Tudományos Akadémia már a következő évtől támogatja kutatásait. Feichtinger életében ekkor szinte új szakasz kezdődik, a következő öt év botanikai szempontból a legtermékenyebb időszak életében.

1870-ben már az Akadémia költségén végezhetette kutatásait, ekkor Bács megye déli részén, Újvidék és Titel környékére, valamint Torontál megyébe jutott el. Ennek eredményeit „*Jelentés a Csajkások kerülete és Torontál vármegye flórája érdekében tett utazásomról*” című dolgozatában összegzi (FEICHTINGER 1870). Ebben útleírás-szerűen leírja a térség jellemző élőhelyeit – a hínárvegetációtól, a szikeseken, ligeterdőkön át a különféle antropogén területekig – és megadja azok jellemző fajait.

1871-ben „*Kraszna megye és környékének flórája*” címmel készít összeállítást az az évi, júliusi és szeptemberi útjának eredményiről (Nagykároly, Gencs, Érkávás, Tasnád [Tusnád], Balázsháza, Szarvad, Szilágysomló, Szopor, Zálnok, Szakács, Kraszna, Meszes-hegység, Réz-hegység, Csiszér, Csucs környékén botanizál). A síksági, dombvidéki és hegyvidéki területekben egyaránt bővelkedő térségből több mint 1000 fajt említ. Ír az alföldi és hegyvidéki flóra találkozásáról, a magassággal és a változó éghajlati adottságokkal összefüggő vegetációváltozásokról, melyeket akkor újszerűnek számító növényföldrajzi gondolatsorokban fogalmaz meg (FEICHTINGER 1871).

1872-ben közös Akadémiai társas kiránduláson vesz részt – Hazslinszky Frigyes, Simonkai Lajos, Lajka Hugó, Klein Gyula társaságában – Erdélyben és a Déli-Kárpátok néhány vonulatán (Ruszkahavas, Retyezát). Közös megegyezéssel Feichtinger Sándornak a fészkes-virágzatúakat kellett vizsgálnia (vö. „*Részletes jelentés az 1872-ben tett társas kiránduláson észlelt fészkesekről*” FEICHTINGER 1872). Az olykor igen nehéz magashegységi körülmények az ekkor 55 éves Feichtinger Sándort – a társaság legidősebb tagját – már erősen megviselték, az útról ezért korábban haza is indult.

1873–74-ben Ugocsa megyében botanizálhatott az Akadémia jóvoltából (1873 őszén – Beregszász, Szöllös, Királyháza, Huszt, Tekeháza körül; 1874 nyarán Mihályfalva, Szatmár, Halmi, Babrinhegy, Nevelenfalva, Szöllös, Tarna), majd 1875 júliusában Zemplén, szeptemberben Ung megye néhány pontján tesz botanikai kirándulásokat, de itt gyűjtött adatairól publikációk nem jelentek meg.

Növényteni munkáin végigtekintve látható, hogy ugyan változó intenzitással, de életének egyes szakaszaiban a botanika művelése igen hangsúlyosan volt jelen. Az akadémiai támogatással végzett munkái 1870–75 közti időszakról önéletrajzában kicsit önkritikusan nyilatkozik, s a későbbiekben, nehogy orvosi teendői ellátásának rovására menjen, ilyen jellegű kutatásokat már nem vállal.

Az elismert orvos fűvészkedése – mely kedves időtöltésére orvosi feladatai végzése közben is szakított időt – környezete számára sem maradt emlékeztető élmények nélkül. A növények, ill. a botanizálás iránti szenvedélyes szeretetét önéletrajzából (SZÁLLÁSI [szerk] 2005) idézett néhány sor mindennél szemléletesebben tükrözi: „...*a betegek látogatása vidéken is kedves alkalmat szolgáltat egyes faluk növényzetének átvizsgálására; sőt nem ritkán a búcsúebédekről, mulatságokról és tivornyákról is megszöktem, hogy a vidékkel és növényzetével kellőleg megismerkedjem. ... Kirándultam Keszölcse egy beteghez, elvégezném funkciómat, betértem szokásom szerint a barátságos Skolári plébánushoz, ki ebédre marasztalt. Ott találtam fráter Sylvánust, egy esztergomi kövér barátot. Ugyan nem volna kedve a tisztelendő úrnak velem egy kis sétát tenni, délre visszajönnöm? Szívesen. A plebánia-laktól nem messzire fekvő Szilashuta hegyre mentünk fel. Engem a fűvészkedés ingere testi és szellemi erővel táplált, felszökkentem a hegyre egyik kőszikla darabról a másikra, közben meg-megállva és szedve a ritka *Herniaria incanata*, *Lactuca perennist*, *Althaea hirsutata*, míg csak a hegy tetejére nem értem. Barátom követett, de fekete nehéz csuhájában – a déli nyári napnak kitéve – iszonyúan izzadt és kimerült, elejével szégyellte gyengeségét és hallgatott, nagyokat fújt és izzadt, de midőn látta már a célt, a hegy tetejét, annak felmászására már nem vállalkozott, megállt, mint egy megcsökönyösödött ló, és tovább nem ment. Végre leült egy kiálló mészkő sziklára és hozzám kiáltott: „Én nem követem többé, hiszen ön úgy mászta hegyeket, mint egy kecske” Bevárt, míg az érdekes és ritka növényeket rejtő hegytetőről lejöttem. Az út a hegyről vissza már kellemesebb volt, mégis panaszos. A plébánusnál aztán a jó bor élvezete mellett kibékült sorsával, de megfogadta, hogy engem botanicus hegymászásaimnál ugyan többé soha nem fog kísérni. ...”*

Feichtinger Sándor rendezi az elhunyt barátja Grundl Ignác (1813–1878), dorogi plébános tudományos

hagyatékát. Ösztönzésére Simor János bíboros hercegprímás Grundl növénygyűjteményét és könyvtárát megvásárolta. Az anyag feldolgozása Feichtingerre hárult, aki 1879–80-ban szabadideje nagy részét a herbárium rendezésével és a meghatározatlan példányok határozásával töltötte. Az anyagot 5 részre osztotta, melyek akkor az Esztergomi főgymnázium, a Nagyszombati főgymnázium, az Esztergomi reáliskola, a Papnövelde és primási uradalom tulajdonába kerültek. Feichtinger, aki az oktatást is szívügyének tekintette így írt erről „Meggyőződtem arról, hogy mennyire szükséges a botanica tanulmányozásához a herbarium, azért az esztergomi tanintézeteket – az elemi iskolákat és a gymnaziumot – növénygyűjteményekben részesítettem ...” (vö. SZÁLLÁSI [szerk.] 2005). Grundl életéről és botanikai munkásságáról a Magyar Botanikai Lapok hasábjain számol be (FEICHTINGER 1904).

1899-ben jelenik meg Feichtinger Sándor fő műve az „Eszergom megye és környékének flórája” (FEICHTINGER 1899), melybe csaknem fél évszázadon keresztül gyűjtött adatai mellé Grundl Ignác adatait és nagy elődök korábbi időkből származó megfigyeléseit, közléseit is felvette. Feichtinger legnagyobb terjedelmű műve méltón koronázza meg életének botanikai munkásságát. A terület növénytani összefoglalásában közel 1500 fajt említ. A mű megjelenésével Feichtinger Sándor egyik álma teljesül: „Eszergom vármegye és környékének flóráját megírni rég óhajtott vágyam volt, mert ifjúságom óta mindig nagy előszeretettel viseltem a természettudományok, különösen pedig a *Scientia amabilis* – a botanika iránt; és csak szívem sugallatát követtem, a midőn minden szabad időmet e cél megvalósítására szenteltem.” A flórájú a térségben dolgozó botanikusok számára a mai napig megkerülhetetlen alapmű, valamennyi témába vágó tudományos cikk hivatkozott tétele.

1907. január 5-én hunyt el esztergomi otthonában, síremléke ma is látható Esztergomban a Belvárosi temetőben.

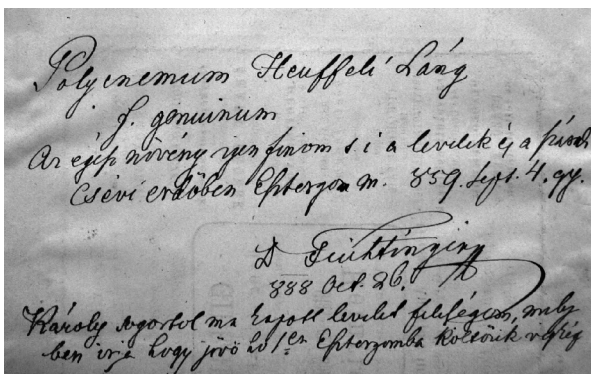

Feichtinger Sándor herbárium

Feichtinger Sándor botanikusi hagyatékának legértékesebb – és kézzel írott önéletrajza mellett legszemélyesebb – tételei közt nem feledkezhetünk meg növénygyűjteményéről. Feichtinger herbárium

jelentős méretű volt, körülbelül 8000 lap, mely tartalmazta saját gyűjtéseit, de intenzív cserekapcsolatok révén mások gyűjtéseire is hozzájutott, jelentős cserét bonyolított le Haynald Lajossal, Tauscher Gyulával és másokkal. Rómer Flóris látogatása kapcsán önéletrajzában így fogalmaz: „Meglepte gyűjteményem nagysága és változatossága.” (vö. SZÁLLÁSI [szerk.] 2005).

Feichtinger gyűjtött növényeit egyrészt teljesen kézzel írott cédulákkal látta el, másrészt nyomtatott cédulái is

voltak, melyekre az adatokat (fajnév, lelőhely, gyűjtés ideje) kézzel vezette rá. A cédulákat mindig magyarul írta ennek okáról naplójában is megemlékezik (SZÁLLÁSI [szerk.] 2005): „Az etiketteket magyarul írtam Tauschernak, de sok másnak is, sőt a külföldi botanicusok számára is! Hadd legyen szép anyanyelvünk az ország határain túl is ismert és tisztelt. Igen természetes hogy külföldi fűvésztársaimnak egy rövidke szótárt is küldöttem, hogy megtanulhassák hogy mit jelent pl. hegy, völgy, puszták stb.”

A cédulákon néha apró személyes megjegyzések is találhatók például a MTM

Növénytarának gyűjteményében található *Polycnemum heuffeli* lapján (dátum: 888 oct. 26.) a következő olvasható: „Károly sogortól ma kapott levelet feleségem, melyben írja, hogy jövő hó 1-én Esztergomba költözik végleg.”.

A herbárium jelentős részét (kb. 4000 példányt) 1885-ben Szeged városnak adományozta, ennek adatait Csongor Győző dolgozta fel (CSONGOR 1960).

A Szeged városának ajándékozott anyagon kívül feltehetőleg nagyszámú duplummal is rendelkezett, melyek birtokában maradtak. Ez fiának, ifjabb Feichtinger Sándornak 1888-ban írott a Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjteményében fennmaradt leveléből is kiderül (FEICHTINGER 1888):

„Egy évi kitartó és fáradságos munka után bevégeztem herbáriumomnak rendezését determinálását, és 8 részre való felosztását fele részben. Ez a rész adott szerfelett sok munkát mert a Cryptogámokat csak ez évben vizsgáltam ált teljesen, és határoztam meg.

Elküldöm tehát a téged megillető részt 8 nagy tokban a gombákat nem találtam, valószínűleg már azokat egy kis tokban korábban vetted át.

Kívánom hogy hasznát vehessed e jeles gyűjteménynek, melynek beszerzésére én egy félszázadot fordítottam, van e gyűjteményben számos külföldi is, de többnyire Esztergom és vidékéről származnak, magad is tapasztaltad hogy bizonyos növényeknek biztos felismerésére csak ezen egyedüli mod van a növényt magát látni és összehasonlítani.

Te Kedves fiam szakértő vagy azért nem szükséges figyelmedbe ajánlani hogy a herbárium fűtött szobát száraz helyet kíván hogy a penész és férgekől megóvassék, mely utobbi azonban csak az által kerültek el, ha legalább egyszer egy évben szorgalmasan átnézetik...”

E szerint Feichtinger gyűjteményének nála maradt részét nyolc részre osztotta (e részeket feltehetőleg gyermekei kapták). A levél valószínűleg akkor került a múzeumba, mikor ifjabb Feichtinger Sándor, 1926-ban – a növénytári iktatókönyv tanúsága szerint – odaajándékozta a herbárium nála lévő részét, körülbelül 2000 lapot.

A gyűjteményének többi részéről kevesebb az ismeretünk Bugár-Mészáros Katalintól – aki maga is Feichtinger leszármazott – tudjuk, hogy az ötvenes években még az esztergomi tanítóképzőben is voltak Feichtinger gyűjteményéből származó lapok, ezek elpusztultak, ill. az egyik leszármazott Nyíregyházára adta a gyűjtemény réses részét (BUGÁR-MÉSZÁROS ex verb.).

Irodalmi adatok, forrásmunkák

- BARINA Z. (2006): Feichtinger Sándor – In: BARINA Z.: A Gerecse hegység flórájának katalógusa – Magyar Természettudományi Múzeum, Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest. pp. 30–32.
- BARNA J. – BAUER N. (1999): Feichtinger doktor úr: a botanikus – Limes – Tudományos Szemle **99**(2): 163–168.
- BAUER N. – BARNA J. (1999): Dorog és Esztergom környékének növényvilága. Feichtinger Sándor esztergomi orvos-botanikus emlékének. – Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc. 80 pp.
- BAUER N. – PIFKÓ D. (2005): Feichtinger Sándor (1817–1907) botanikai munkássága. – Feichtinger emlékelőadások, Esztergom, Vaszary Kolos Kórház, 2005.11.18. (kézirat)
- BAUER N. (2001): Feichtinger Sándor, Baranyanádasdi – (lexikon szócikk) In: Magyar múzeumi arcképcsarnok, Pulszky Társaság, Budapest, pp. 255–256.
- CSONGOR Gy. (1960): A szegedi Móra Ferenc Múzeum herbáriuma. – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged) 1960: 197–221.
- DEGEN Á. (1907): Baranyanádasdi dr. Feichtinger Sándor (1817–1907). – Magyar Bot. Lapok **6**: 2–7.
- FEICHTINGER S. (1870): A Börzsöny-márianosztrai trachyt hegycsoport növényzetéről. – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók IX. Nagygyűlésének munkálatai, Pest, 1870. pp.: 284–296.
- FEICHTINGER S. (1840): Animalia veriebrata obtuu pharmacologico considerata. Dissertatio inauguralis medica. – Gyurián et Bagó, Buda. 2 pp.
- FEICHTINGER S. (1864): Adatok Esztergom megye flórájából. – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók IX. Nagygyűlésének munkálatai, Pest. pp.: 264–285.
- FEICHTINGER S. (1865): Közlemények Esztergom megye helyrajzából. – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. Nagygyűlésének munkálatai, Pest. pp.: 273–285.
- FEICHTINGER S. (1870): Jelentés a Csajkások kerülete és Torontál vármegye flórája érdekében tett utazásomról. – Matematikai és Természettudományi Közlemények **8**: 15–36.
- FEICHTINGER S. (1871): Kraszna megye és környékének flórája. – Matematikai és Természettudományi Közlemények **9**: 55–115.
- FEICHTINGER S. (1872): Részletes jelentés az 1872-ben tett társas kiránduláson észlelt fészkesekről. – Matematikai és Természettudományi Közlemények **10**: 77–85.
- FEICHTINGER S. (1888): 1888. nov. 13-án kelt levél, Sándor fiának herbáriumi hagyatékával kapcsolatban. – Magyar Természettudományi Múzeum, Tudománytörténeti Gyűjtemény, kézirat, 3 pp.
- FEICHTINGER S. (1893): Az esztergomi Kereskedelmi és Iparbank fennállásának 25. évfordulójára

- mondott beszéd. – Esztergom, 22 pp.
- FEICHTINGER S. (1899): Esztergom megye és környékének flórája. – Esztergom vidéki Régészeti és Történelmi Társaság kiadványa, Esztergom, 456 pp.
- FEICHTINGER S. (1904): Adatok Grundl Ignác életéből – Magyar Botanikai Lapok **3**(1–2): 18–21.
- GOMBOCZ E. (1936): A magyar botanika története – Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 636 pp.
- GRUNDL I. (1863): Berg Pilis bei Gran in Ungarn. – Österreichische Botanische Zeitschrift **13**: 16–17.
- GRUNDL I. (1864): Correspondenz aus Dorogh in Ungarn. – Österreichische Botanische Zeitschrift **14**: 25.
- JÁVORKA S. (1907): Feichtinger Sándor nekrológja. – Esztergom és Vidéke 1907. jan. 10. p.
- KLEIN GY (1907): Feichtinger Sándor. – Növénytani Közlemények **6**(1): 34.
- NAGY A. (1907): Dr Feichtinger Sándor (1817–1907). – In: NAGY A.: Az Esztergomi államilag segélyezett községi Reáliskola Értesítője az Intézet fennállásának 50. évéről (1906–1907), Esztergom. pp. 3–7.
- OSVAI L. (2000): Az esztergomi Kolos Kórház építéstörténete 1892–1902. – Pulmo-Dent Bt., Esztergom, 121 pp.
- OSVAI L. (2002): Az esztergomi Vaszary Kolos Kórház története 1902–2002 – Pulmo-Dent Bt., Esztergom, 340 p.
- PIFKÓ P.-né (2005): Feichtinger Sándor a városi polgár a pedagógus. Feichtinger emlékelőadások, Esztergom, Vaszary Kolos Kórház, 2005.11.18. (előadás).
- REUSZ J. (1898): Az Esztergomi Takarékpénztár ötven éves története. 1844/5 évtől 1895-évig. – Czettel és Deutsch, Budapest. 299 pp.
- SZÁLLÁSI Á. (1969): Feichtinger Sándor orvosbotanikus. – Komárom m. Közl. 1969. pp. 142–145.
- SZÁLLÁSI Á. (1987a): Esztergomi arcképcsarnok Feichtinger Sándor (1817–1907). – Esztergom és Vidéke, 1987. január p. 11.
- SZÁLLÁSI Á. (1987b): Szegényháztól a kórházig. Esztergom egészségügyének története. – Komárom Megyei Nyomda Vállalat, Komárom, 164 pp.
- SZÁLLÁSI Á. (1988): Feichtinger Sándor orvosbotanikus – Limes **1**(1): 13–16.
- SZÁLLÁSI Á. (2000): A kolerajárvány kezdete 1848-ban – Orvosi Hetilap **141**(2): 83–85.
- SZÁLLÁSI Á. (2001): Egy 19. századi orvosi önéletírás és szerzője Feichtinger Sándor (1817–1907) – Orvosi Hetilap **142**(4): 183–186.
- SZÁLLÁSI Á. (szerk. 2005): Feichtinger Sándor doktor önéletírása. – Magyar Tudománytörténeti szemle Könyvtára 47., Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba, 180 pp.
- SZINNYEI J. (1894): Feichtinger Sándor. In: SZINNYEI J: Magyar írók élete és munkái III. – Horánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest. p.: 247.

Világháló-hely

- OSVAI L. (2007): 100 éve halt meg dr. Feichtinger Sándor. – <http://www.ekorlap.hu/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=683&mode=thread&order=0&thold=0> 1 p.